

АБАКІНА-ПІЛЯВСЬКА Л. М.кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.68>**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ,
ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК МОЛОДДЮ**

Стаття присвячена питанням особливостей сучасних соціально-економічних факторів, які впливають на вчинення крадіжок молоддю. Визначається, що крадіжка – є одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень, що вчиняються на території України. Зазначається, що На відміну від багатьох інших видів кримінальних правопорушень корислива злочинність проти власності органічно пов'язана із соціально-економічною системою (формацією), її відносинами. Пояснюється це тим, що основу будь-якої формації складають, як відомо, відносини власності. Тобто цей вид злочинності генетично пов'язаний з певною системою відносин власності. Корисливість являє собою прагнення одних людей до заволодіння засобами існування інших.

Аналізуючи основні чинники корисливої злочинності та фактори, які впливають на вчинення крадіжок молоддю, пропонується виділяти: соціально-економічну нерівність; матеріальні потреби; незадоволені потреби молодих людей в предметах і послугах найпершої необхідності, а також предметах і послугах, що видаються необхідними з погляду нормальних потреб сучасної людини на даний період розвитку, але які життєвий рівень окремих груп населення, який постійно знижується, не дає змоги задовольнити; надмірну урбанізацію; високий рівень безробіття; негативний вплив алкоголізму, зловживання алкоголем та наркотиками; негативний вплив оточуючого середовища; домінування в суспільстві установок на збагачення будь-якими шляхами; низький рівень викриття місць збуту викраденого майна; низький рівень розкриття крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань та шахрайств; неналежний індивідуальний захист житла громадян; неналежну організацію віктимологічної профілактики серед населення.

Визначається, що ряд соціально-економічних факторів впливають на стан вчинення крадіжок як корисливих кримінальних правопорушень в Україні, що вчиняються молоддю. Зауважується, що особливо актуальною ця проблема стала під час загострення соціально-економічних показників країни в умовах воєнного стану в Україні. Така ситуація вимагає відповідної реакції з боку держави.

Ключові слова: крадіжка, корисливі кримінальні правопорушення, причини та умови злочинності, фактори злочинності неповнолітніх, крадіжки, що вчиняються молоддю, соціально-економічні фактори, які впливають на стан вчинення крадіжок.

Abakina-Piliavska L. M. Peculiarities of modern socio-economic factors affecting the commission of juvenile thefts

The article is devoted to the peculiarities of modern socio-economic factors that influence the commission of theft by young people. It is determined that theft is one of the most common criminal offenses committed in Ukraine. It is noted that, unlike many other types of criminal offenses, mercenary crime against property is organically

linked to the socio-economic system (formation) and its relations. This is explained by the fact that the basis of any formation is, as you know, property relations. That is, this type of crime is genetically linked to a certain system of property relations. Self-interest is the desire of some people to seize the livelihood of others.

Analyzing the main factors of mercenary crime and the factors that influence the commission of thefts by young people, it is proposed to distinguish: socio-economic inequality; material needs; unmet needs of young people for basic goods and services and services that seem necessary from the point of view of the normal needs of a modern person at a given period of development, but which the living standards of certain groups of the population, which are constantly decreasing, do not allow to satisfy; excessive urbanization; high unemployment; negative impact of alcoholism, alcohol and drug abuse; negative impact of the environment; dominance of attitudes to enrichment by any means in society; low level of detection of places of sale of stolen property; low level of detection of thefts; low level of detection of thefts.

The author determines that a number of socio-economic factors influence the state of theft as a mercenary criminal offense in Ukraine committed by young people. It is noted that this problem has become especially relevant during the aggravation of the country's socio-economic indicators under martial law in Ukraine. This situation requires an appropriate response from the State.

Key words: *theft, mercenary criminal offenses, causes and conditions of crime, factors of juvenile delinquency, theft committed by young people, socio-economic factors affecting the state of theft.*

Постановка проблеми. Проблема причин злочинності, як загалом, так і окремих її видів, — одна з ключових у кримінології, що має важливе теоретичне і практичне значення. Без такого вчення було б безглуздом дослідження не тільки цього явища, а й особистості злочинця, проблем запобігання злочинності. У сучасних реаліях українського буття дане питання стає незрівнянно актуальнішим, ніж будь-коли в минулому, тому що спостерігається крайнє загострення соціально-економічної, політичної обстановки в країні внаслідок повномасштабного вторгнення, має місце повсюдна криза моральності і злочинність досягає своєї «критичної маси». Така ситуація пояснюється зростаючою потребою населення в захисті від злочинності, необхідністю виявлення та усунення її нових причин і умов. Адже злочинність — це наслідок відповідних причин і умов. І боротися треба не тільки з цим наслідком — злочинністю, а й із причинами, що породжують це явище, умовами, що сприяють його прояву.

Причини конкретного кримінального правопорушення завжди мають особистісний характер і пов'язані з деякими особливостями злочинця. Вивчення чинників, що породжують злочинність, а також дослідження тенденцій цього негативного явища свідчать про те, що базисні, основні детермінанти злочинності знаходяться в макросередовищі. Саме тут присутні ті негативні явища, які породжують безліч несприятливих чинників, тим самим сприяючи зростанню злочинності, у тому числі молодіжної.

Стан дослідження. Питаннями проблеми запобігання крадіжкам займалося чимало вчених, серед яких: С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.М. Бандурка, В.С. Батиргарєєва, А.Б. Блага, І.Г. Богатирьов, Р.С. Веприцький, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, В.К. Гришук, В.Л. Грохольський, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, Ю.Ф. Іванов, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, Є.С. Назимко, А.Ю. Олійник, М.І. Хавронюк та ін. Однак, тема запобігання крадіжкам, вчинених неповнолітніми продовжує залишатися актуальною і до тепер.

Метою даної статті є дослідження особливостей соціально-економічних факторів, які впливають на вчинення крадіжок молоддю.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, молодь є найдинамічнішою й найактивнішою частиною суспільства, і будь-які зміни в макросередовищі, як правило, дуже сильно і бурхливо впливають на неї. До макросередовища входять соціально-економічні, політичні,

організаційно-адміністративні, культурні, правові, ідеологічні явища і процеси, в яких відображається рівень розвитку даного суспільства, його культурна зрілість. Очевидно, що наскільки розвинена економіка, наскільки стабільна правова система, високий освітній і культурний рівень населення даної країни, настільки низький рівень злочинності в ній, оскільки ослаблена дія основних причин і умов злочинності. Беручи до уваги широкий діапазон чинників, що впливають на вчинення крадіжок молоддю, ми обмежимося розглядом у цій статті соціально-економічних. Досліджуване діяння входить до кола корисливої злочинності, яка як складова частина цілісного явища злочинності визначається системою соціально-економічних відносин, її типом.

Молоддю в контексті дослідження окресленого питання слід вважати осіб, у віці від 14 – 18 років, що перебувають на стадії формування особистості, життєвої позиції, переходу від життя під опікою сім'ї і школи до самостійного життя, усвідомлення загальноприйнятих у суспільстві соціальних цінностей і, крім того, виконання своїх особистих функцій в ньому.

У науковій літературі звертається увага вчених на те, що «у словосполученні «корисливо-насиленницька злочинність», термін «корислива» і «злочинність» виступають у загальній абстрактній формі і пов'язані між собою терміном «корисливість». Відповідно, термін «корисливість» є системо-утворюючим, базовим та походить від основного терміну «користь» [1].

Кримінальні правопорушення проти власності мають найбільшу питому вагу серед кримінальних правопорушень, які вчиняються на території нашої держави. Зазвичай, даний вид кримінальних правопорушень у кримінології визначають як прояв корисливої злочинності, яка, у свою чергу, становить основу загальнокримінальної злочинності в Україні та пов'язані з протиправним оборненням чужого майна на користь суб'єкта (чи третіх осіб) кримінально караного посягання.

На відміну від багатьох інших видів кримінальних правопорушень корислива злочинність проти власності органічно пов'язана із соціально-економічною системою (формацією), її відносинами. Пояснюється це тим, що основу будь-якої формації складають, як відомо, відносини власності. Тобто цей вид злочинності генетично пов'язаний з певною системою відносин власності. Корисливість являє собою прагнення одних людей до заволодіння засобами існування інших. Виникнення корисливої мотивації завдячує своїм народженням появі приватної власності, соціально-економічної нерівності. Становлення права і держави з її атрибутами влади надало корисливим посяганням форму різноманітних злочинів, насамперед це крадіжки.

Серед основних чинників корисливої злочинності, в першу чергу – крадіжок, необхідно виділити соціально-економічну нерівність. Спонукальною силою людської активності слугують потреби, а можливість їхнього задоволення визначається соціальними відносинами, місцем індивідів у системі суспільного виробництва, включно з розподілом і споживанням. Суперечність між усвідомленими потребами людей і можливостями їх задоволення є одним з основних джерел злочинності. Майнова нерівність зумовлює існування іншої суперечності – між матеріальними потребами і легальними можливостями їх задоволення. Потреба матеріального порядку формується під впливом достатку найбільш забезпечених верств населення, а можливість легального задоволення визначається рамками доходів тієї соціальної групи, до якої індивіди належать.

Ще однією причиною корисливої злочинності виступає матеріальна потреба, яка не є сталою категорією, а змінюється в часі на різних етапах розвитку суспільства і держави. Так, наприклад, те, що ще донедавна належало до предметів, які могли собі дозволити лише достатньо забезпечені люди, нині може бути необхідною складовою існування середньозабезпеченої людини (наприклад, автомобіль, мобільний телефон тощо). Як правило, потреба в потребах першої необхідності виступає причиною лише незначної кількості кримінальних правопорушень. Насправді багатьма людьми вона розглядається набагато ширше.

Криміногенність має не тільки незадоволена потреба в предметах і послугах найпершої необхідності (їжа, одяг, світло, тепло), а й потреби в предметах і послугах, що видаються

необхідними з погляду нормальних потреб сучасної людини на даний період розвитку, але які життєвий рівень окремих груп населення, який постійно знижується, не дає змоги задовольнити. Відбуваються зміни в системі потреб: серед заможних людей поширюються завищені потреби, а серед бідного населення зростає привабливість цих завищених потреб і водночас розширюється зона збочених потреб, до якої входить вживання алкоголю, наркотиків, азартні ігри, аморальна поведінка. Зміни у сфері матеріальних потреб неминуче спричиняють зростання корисливих злочинів, зокрема крадіжок і грабежів. Представники нижчої соціальної верстви, які не мають у своєму розпорядженні достатніх коштів, але поділяють цілі заможної частини суспільства, намагаються досягти цих цілей нелегальними засобами, тобто шляхом вчинення злочинів проти власності. А для представників вищих соціальних верств уже не існує прірви між цілями і засобами: маючи «все», з урахуванням гіпертрофованих потреб, вони хочуть «мати ще більше».

Переважно науковці визначають ряд факторів, які формують корисливі мотиви крадіїв, серед яких найбільш вагомими пропонується визначати: «надмірну урбанізацію; високий рівень безробіття; соціальну нерівність серед населення; негативний вплив алкоголізму, зловживання алкоголем та наркотиками; висока концентрація у великих містах рецидивістів; негативний вплив оточуючого середовища; домінування в суспільстві установок на збагачення будь-якими шляхами; низький рівень викриття місць збуту викраденого майна; низький рівень розкриття крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань та шахрайств; неналежний індивідуальний захист житла громадян; неналежну організацію віктимологічної профілактики серед населення тощо» [2, с. 137-143; 3, с. 92; 4, с. 201-268].

У цілому, причинами злочинності неповнолітніх можуть бути:

- незадовільні умови в сім'ї, тобто істотні дефекти сімейного виховання мають місце в більшості випадків негативного формування особи та наступного переходу на злочинний шлях конкретних підлітків. У 30-40% випадків злочинів неповнолітніх був негативний вплив із боку батьків та інших старших членів сім'ї;

- відсутність у батьків можливості забезпечувати мінімально необхідні потреби дітей більша частина громадян мають прибутки, що нижчі за прожитковий мінімум. У таких родинах виникають настрої безнадійності, соціальної заздрості й озлобленості через важке матеріальне становище. Якщо ж немає соціальної підтримки, ці обставини формують мотивацію кримінальних правопорушень – крадіжок, хуліганства і ін.;

- негативний вплив у найближчому оточенні – побутовому, навчальному, дозвільному з боку однолітків чи дорослих. Негативно вплинути на поведінку підлітка можуть певні ситуації, які формують неправильне уявлення про допустимість і безкарність протиправних дій.

До числа загальних економічних чинників, що впливають на вчинення крадіжок молоддю, крім загальних названих, необхідно віднести такі, як: 1) стан економічної кризи як основи безперервної нестабільності всіх основних потреб населення, а також соціальних цінностей; 2) інфляція як процес або результат знецінення грошей; 3) безробіття, або стан трудової незайнятості населення, що створює в країні об'єктивне підґрунтя масового одержання засобів для існування незаконним, зокрема злочинним, шляхом, тому що рівень соціальної захищеності безробітних фактично відповідає межі абсолютних злиднів та ін. Негативним фактором у сучасних реаліях виступає стан повномасштабного збройного конфлікту, що внесло значні зміни в усі сфери суспільного життя, особливо це стосується фінансового благополуччя населення.

Серед чинників, що зумовлюють вчинення крадіжок молоддю, необхідно звернути увагу на таке явище, як соціальний паразитизм. При цьому розрізняють соціальний паразитизм у широкому і вузькому сенсі. У широкому сенсі він виражається в тому, що працездатна людина або повністю ухиляється від суспільно корисної праці та паразитує коштом суспільства або окремих його членів, або формально бере участь у трудовому процесі лише для видимості. У вузькому сенсі це незаконне збагачення внаслідок вчинення корисливих правопорушень.

Паразитичний спосіб життя – це чинник, що формує такі властивості особистості, як розбещеність, нехтування інтересами інших людей, антигромадські погляди, які зрештою

призводять до вчинення кримінального правопорушення. Водночас значна кількість посягань скоюється для того, щоб вести паразитичний спосіб життя в суспільстві. Особам, які вчиняють корисливі кримінальні правопорушення, як правило, притаманні такі риси соціального паразитизму, як: відсутність бажання постійно брати участь у суспільно корисній праці; прагнення особистого зиску за рахунок суспільства; життя чужим коштом; примітивність духовних запитів і потреб, задоволення переважно матеріальних, нищих або деформованих потреб; нестійкість у сімейному житті та соціальних контактах; пияцтво, наркоманія; відсутність стримувального ефекту щодо вчинення протиправних діянь, у тому числі кримінально протиправних посягань.

Ніщо не може зрівнятися за силою впливу в питаннях підготовки підлітків до особистого життя з тією величезною роллю, яку відіграє сім'я. Сімейне виховання зачіпає найпотаємніші, найінтимніші сторони життя підлітків, які не зачіпаються в суспільному вихованні. Сім'я виховує їх усім способом свого життя, тією духовно-моральною атмосферою, яка панує в ній. Підлітки в усьому наслідують сімейні традиції, наслідують батьків. Звичайі батьків, манери їхнього спілкування, рівень духовності, моральні орієнтації тривалий час сприймаються ними без критики (ще недоступної за віком) і стають звичною нормою ставлення до себе й оточуючих. Ось чому сімейне неблагополуччя на мікрорівні є основним чинником, що визначає стан і динаміку злочинної поведінки неповнолітніх і молоді. Серед загальносоціальних чинників, що визначають несприятливі тенденції в динаміці крадіжок і грабежів серед молоді, особливе місце посідають проблеми підвищення рівня культури та організації дозвілля. Це спричинено тією обставиною, що останніми роками відбулося значне збільшення обсягу вільного часу населення. Однак при цьому можливості задоволення потреб виявилися невеликими. Різкіше позначилися проблеми нестачі об'єктів дозвілля. Особливо помітно це вплинуло на поведінку осіб молодіжного віку. Мабуть, це одна з обставин, через які злочинність зазначеної категорії осіб стала зростати.

Висновки. Таким чином, ряд соціально-економічних факторів впливають на стан вчинення крадіжок як корисливих кримінальних правопорушень в Україні, що вчиняються молоддю. Особливо актуальною ця проблема стала під час загострення соціально-економічних показників країни в умовах воєнного стану в Україні. Така ситуація вимагає відповідної реакції з боку держави. Перед суспільством сьогодні стоїть завдання виховати повагу до чужої праці та змінити підходи до задоволення особистісних і споживацьких потреб. Припускаємо, що соціально задоволене, економічно незалежне й культурно-виховане суспільство, в тому числі, молодь, ймовірно, не матиме бажання задовольняти свої потреби шляхом делінквентної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
2. Кримінологічна віктимологія: навч. посібник / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Василевич В.В. та ін.; за заг. ред. О.М. Джу́жі. Київ : Атіка, 2006. 352 с.
3. Острогляд О.І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 3. С. 88-94.
4. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.

